

**INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA FITONIM
KOMPONENTLI FRAZEOLGIK
BIRLIKLARNING KONTEKSTUAL TAHLILI****Zohidova Sevara A’zamjon qizi****Toshkent to‘qimachilik va yengil sanoat instituti tayanch
doktoranti****КОНТЕКСТУАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ
ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ С
ФИТОНИМНЫМИ КОМПОНЕНТАМИ В
АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ****Зохидова Севара Азамжоновна****Докторант Ташкентского института текстильной и
легкой промышленности****CONTEXTUAL ANALYSIS OF
PHRASEOLOGICAL UNITS WITH PHYTONYM
COMPONENTS IN ENGLISH AND UZBEKI****Zohidova Sevara Azamjonovna****Doctoral student of the Tashkent Textile and Light
Industry Institute**

e-mail:

sevarazohidova95@gmail.com

Orcid: 0009-0004-7878-7584

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada ingliz va o‘zbek tillaridagi fitonim komponentli frazeologik birliklarning kompleks tahlili olib boriladi. Ushbu turdagi frazeologizmlarga o‘simlik dunyosi bilan bog‘liq elementlarni o‘z ichiga olgan birliklar kiradi, ya’ni bu nafaqat o‘simliklarning nomlari, balki ularning qismlari hamdir. Insonlar hayoti doimo o‘simlik dunyosi bilan chambarchas bog‘liq bo‘lgan. Shuning uchun fitonim komponentli frazeologik birliklar tadqiqot qilinayotgan tillarda muhim o‘rin egallaydi.

Kalit so‘zlar: frazeologik birlik, floristik komponent, o‘simlik komponenti, fitonimik frazeologik birliklar, strukturaviy tahlil, semantic tahlil, lingvomadaniy tahlil.

Аннотация: В данной научной статье проведен комплексный анализ фразеологизмов с фитонимическим компонентом в английском и узбекском языках. К фразеологизмам этого типа относятся единицы, содержащие элементы, относящиеся к флоре, то есть это не только названия растений, но и их частей. Жизнь человека всегда была тесно связана с флорой. Поэтому фразеологизмы с фитонимическим компонентом занимают важное место в изучаемых языках.

Ключевые слова: фразеологизм, флористический компонент, растительный компонент, фитонимические фразеологизмы, структурный анализ, семантический анализ, лингвокультурологический анализ.

Annotation: In this scientific article, a complex analysis of phraseological units with a phytonym component in English and Uzbek languages is carried out. Phraseologisms of this type include units that contain elements related to the flora, that is, it is not only the names of plants, but also their parts. Human life has always been closely connected with the flora. Therefore, phraseological units with a phytonym component occupy an important place in the languages under study.

Key words: phraseological unit, floristic component, plant component, phytonymic phraseological units, structural analysis, semantic analysis, linguocultural analysis.

Kirish. Hozirgi zamon lingvistlari frazeologik birliklarning tuzilishi, turli xil klassifikatsiyalari masalasiga katta e'tibor qaratishadi. Ammo so'nggi paytlarda kontekstda frazeologik birliklarning qo'llanilishi muammosi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ko'plab olimlar o'z tadqiqotlarida ushbu masalaga murojaat qilishgan. Ushbu mavzuga o'tishdan oldin, asosiy terminlarni aniqlash kerak.

Adabiyotlar tahlili. "Lingvistik terminlar lug'ati" da D.E.Rozental va M.A.Telenkovaning ta'rifiga ko'ra, "Kontekst (lotincha contextus – yaqin aloqa, birlashtirish) yozma nutqdagi (matnda) ma'noli jihatdan to'liq bo'lgan parchadir, bu parcha unga kiritilgan alohida so'z yoki jumlaning aniq ma'nosini aniqlash imkonini beradi" [1]. N.N.Amosova kontekstologik tahlil nazariyasi va metodikasini o'rganish bo'yicha olimlardan biri hisoblanadi. U kontekstni ko'rsatkichli minimal bilan ma'noli ravishda amalga oshiriladigan so'z birligi sifatida ta'riflaydi. N.N.Amosova kontekstni ushbu so'z va indikatorning o'zaro ta'sirini hisobga olgan holda ko'rib chiqadi [2].

To'plangan faktik materiallarni o'rganish shuni ko'rsatadiki, ko'plab fitonim komponentli frazeologik birliklar kontekstda asl, lug'aviy, o'zgartirilmagan shaklida ishlatiladi.

Tahlillar va muhokamalar. Ingliz va o'zbek tillarida kontekstual ravishda o'zgartirilmagan fitonim komponentli frazeologik birliklarning ishlatilish misollarini ko'rib chiqamiz:

"*A bed of roses*" frazeologik birligi ma'nosida odatda yashashning yoki biror vaziyatning oson va yoqimli bo'lishi nazarda tutiladi. Bu ifoda inson hayotidagi qulaylik va stress yo'qligini tasvirlaydi. Aslida, bu frazeologizm ko'pincha biror vaziyat yoki hayotning murakkab yoki qiyin tomonlarini inkor etishda ishlatiladi. Frazeologizm "not a bed of roses" yoki "no bed of roses" shaklida qo'llansa, bu hayotning yoki vaziyatning umuman oson bo'lmaganligini bildiradi.

"A bed of roses" FB ingliz yozuvchisi Kristofer Marlouning 1599-yilda yozilgan "Doctor Faustus" asarida birinchi marta qo'llanilgan deb hisoblanadi. Ushbu ifoda dastlab yostiqday qulay va yoqimli joyda yotish ma'nosida ishlatilgan. Bog'dorchilikda gullar yotog'I sifatida tasvirlangan joy estetik jihatdan yoqimli va qulay, ammo

parvarish qilishni talab qiladigan joy sifatida qabul qilingan. Shu sababdan, bu ibora hayotdagi murakkabliklar va qulayliklarni birgalikda ifodalashda qo'llanila boshlangan.

"A bed of roses" FB ko'pincha hayotdagi qulay yoki noqulay vaziyatlarni tasvirlash uchun quyidagicha ishlatiladi:

Ijobiy ma'no:

After winning the lottery, life became a bed of roses for them. (Lotereyada yutganlaridan so'ng, hayot ular uchun juda oson va yoqimli bo'lib qoldi).

Living by the beach sounds like a bed of roses. (Dengiz bo'yida yashash yostiqday qulay va yoqimli joyda yashashdek tuyuladi).

Salbiy ma'no (inkor shaklida):

Starting a new business is not a bed of roses; it requires hard work and dedication. (Yangi biznes boshlash hech ham oson emas; bu mehnat va fidoyilikni talab qiladi). Life in the city is no bed of roses, with its constant noise and traffic. (Shaharda hayot hech ham oson emas, uning doimiy shovqini va tirbandliklari bilan).

Bu frazeologizm ko'pincha quyidagi kontekstlarda ishlatiladi:

Ogohlantirish: Biror kishini kelajakdagi qiyinchiliklardan xabardor qilish uchun, masalan, "Life is not always a bed of roses." (Hayot har doim ham qulay emas).

Haqiqiy vaziyatni tavsiflash: Hayotning haqiqatini yoki ishning qiyin taraflarini tushuntirish uchun, masalan, "Marriage can be challenging; it's not always a bed of roses." (Turmush qiyinchiliklarga to'la bo'lishi mumkin; u har doim ham oson emas) [3].

Tasvirlash: Biror kimsaning muvaffaqiyatli yoki tinch hayotini tavsiflash uchun, masalan, "Since her retirement, her life has been a bed of roses" (Pensiyaga chiqqanidan beri, uning hayoti juda qulay va tinch).

"*A bed of roses*" frazeologizmi hayotdagi qulaylik va qiyinchiliklarni tavsiflashda ishlatiladigan ifodadir. U ko'pincha real hayotning murakkabliklarini yoki muayyan vaziyatlardagi yengilliklarni tasvirlash uchun qo'llaniladi. Inkor shaklida esa bu ibora hayotning yoki vaziyatning qiyin va murakkab tomonlarini ta'kidlaydi.

"*A babe in the woods*" frazeologizmi oddiygina qilib aytganda, tajribasiz, sodda, yoki himoyasiz odam

degan ma'noni anglatadi. Ushbu ibora, ayniqsa, o'zini notanish va xavfli vaziyatda yoki makr-hiyla to'la muhitda topgan odamni tasvirlash uchun ishlatiladi [4].

"A babe in the woods" frazeologizmining kelib chiqishi 1820-yillarga borib taqaladi. Bu ibora dastlab Amerika qo'shiqchisi va shoiri James Kirke Pauldingning "The Backwoodsman" asarida ishlatilgan.

Ibora o'rmonda adashib qolgan qaloq obrazidan kelib chiqqan bo'lib, yangi yoki tajribasiz odamning o'zini chetlatilgan va himoyasiz his qilish holatini ifodalaydi. O'rmon esa notanish, makon yoki muhitni ramziy qiladi, bu esa yangi vaziyat yoki jarayonlarda zaiflikni bildiradi.

"A babe in the woods" frazeologizmi odatda quyidagi kontekstlarda ishlatiladi:

Ijtimoiy muhit:

When she started her first job in the bustling city, she felt like a babe in the woods. (U katta shahar markazidagi ilk ishini boshlagach, o'zini tajribasiz his qildi). As a freshman in college, he was a babe in the woods, trying to navigate his way through campus life. (Universitetda birinchi kurs talabasida, u o'zini yangi vaziyatlarda qanday tutishni bilmaydigan odamdek his qildi).

Biznes va ish muhitida: [5].

He is a babe in the woods when it comes to financial investments. (U moliyaviy investitsiyalar sohasida tajribasiz).

Entering the competitive world of corporate business, she realized she was a babe in the woods compared to her seasoned colleagues. (Korporativ biznesning raqobatli dunyosiga kirar ekan, u o'zini tajribali hamkasblari oldida tajribasiz his qildi).

Shaxsiy va hissiy holatlar:

In matters of the heart, he was a babe in the woods, easily deceived by insincere affections. (Yurak ishlari haqida gap ketganda, u beg'ubor edi va osonlikcha yolg'on muhabbatga ishonardi). When she moved to a new country with a different culture, she felt like a babe in the woods. (U yangi mamlakatga, boshqacha madaniyatga ko'chib o'tganda, o'zini himoyasiz his qildi).

"A babe in the woods" frazeologizmi quyidagi holatlarda ishlatiladi:

Vaziyatning yangi yoki murakkabligini tavsiflashda: Odamning yangi yoki murakkab vaziyatda tajribasizligini ifodalash uchun ishlatiladi,

masalan, "As a new manager, he's a babe in the woods when it comes to handling difficult employees". (U yangi menejer sifatida qiyin xodimlar bilan muomala qilishda tajribasiz).

Zaiflik yoki noaniqlik holatida: Kimningdir himoyasizligini yoki zaifligini ifodalashda, masalan, "The young recruit was a babe in the woods during his first days in the military". (Yangi askar harbiy xizmatning ilk kunlarida o'zini zaif his qildi).

Yosh yoki tajribasizlikni ta'kidlashda: Kimgadir tajribasizlikni ta'kidlashda ishlatiladi, masalan, "Despite his intelligence, in the boardroom, he's still a babe in the woods". (Aqlli bo'lishiga qaramay, yig'ilishxonasida u hamon tajribasiz).

Xulosa. Bizning tadqiqotimizda aniqlanishicha, fitonim komponentli FB'larning kontekstual transformatsiyalari faqat bir turdagi transformatsiyadan foydalanish bilan cheklanmaydi. Tez-tez bir nechta usullar bir vaqtda ishlatiladi, ya'ni frazeologik to'yintirilgan kontekst kuzatiladi. Leksik komponentalmashtirish va ellipsis kabi transformatsiya turlarining solishtiruvchi tahlili shuni ko'rsatadiki, ingliz va o'zbek tillaridagi FB'larda fitonim komponenti ko'pchilik hollarda o'zgarmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M.A.Telenkova, D.E.Rozental. Slovar - spravochnik lingvisticheskikh terminov. M. 2003.
2. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии, 1963.
3. Zohidova S.A. Similar and dissimilar features of proverbs and sayings related to plant. France international scientific-online conference: "Scientific approach to the modern education system" Part 8 5th October collections of scientific works Paris 2022.
4. Zohidova S.A. Сопоставительный анализ фразеологических единиц с фитонимами в английском, русском и узбекском языках. Муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендириў № 5/2 - 2022 жыл ISSN 2181-7138. Илимий-методикалык журнал.
5. Zohidova S.A. Fitonim komponentli frazeologik birliklarning semantic tadqiqi. Urganch davlat universiteti. Ilm sarchashmalari. Ilmiy-nazariy, metodik jurnal 5/1-son (may 2024) ISSN 2010-6246.